

ОСОБИСТІСНІ СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФІЛОЛОГА

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сьогодення сприяє цілеспрямованому набуттю молоддю знань, умінь і навичок, орієнтації на розвиток компетентності, на розробку й реалізацію ефективних механізмів її формування. Стає очевидним, що досягнення мети сучасної освіти пов'язане з особистісним потенціалом учителя, його загальною та професійною культурою, компетентністю, без чого розв'язання наявних проблем навчання та виховання молоді відповідно до нових вимог часу – неможливо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Питанням професійної компетентності вчителя присвячено чимало робіт у галузі педагогіки та психології – Д. Алферова, В. Бондаря, Н. Глинянюк, Н. Глузмана, Г. Ковальчук, Є. Коваленко, В. Крижко, А. Маркова, В. Мижерикова, М. Єрмоленко, Н. Разіна, М. Рижаківа, Є. Павлютенкова, В. Семиченко, С. Тищенко, Є. Шишова та ін.). Проблема проектування в структурі розвитку сучасної освіти і, зокрема, професійної освіти визнається як складне й актуальне науково-практичне завдання розглянуто в дослідженнях В.Безпалька, М. Горчакової-Сибірської, О. Коберника, І. Колесникової, В.Краєвського, В.Загвязинського, А. Макаренка, О. Пехоти, Г. Щедровицького, А. Хуторського – проектна діяльність є специфічною формою творчості, ефективним засобом професійно-особистісного розвитку. Проведений аналіз наукової літератури свідчить про те, що роль проектної діяльності в формуванні професійної компетентності майбутніх учителів не було предметом спеціального комплексного дослідження.

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз основних якостей педагога-філолога як складової професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження... Вища освіта сьогодні здійснює перехід від науково-технічної парадигми, яка на жаль орієнтується лише на знаннях, уміннях і навичках, до гуманістичної, що спрямована на особистісний розвиток і творчу самореалізацію особистості майбутнього фахівця та співвідноситься з формуванням педагогічних компетентностей. Тому професійна сфера оперує компетенціями, а освіта – знаннями, вміннями, навичками. І якщо професійна сфера може точно на рівні замовлення висунути свої вимоги до освіти, то завдання освіти полягає в тому, щоб трансформувати знання, уміння, навички у певні компетенції, які вимагаються професійною сферою. Компетентність розглядається як рівень професійної майстерності, як форма організації педагогічної діяльності вчителя, що обумовлена глибокими знаннями якостей явищ і предметів, які він перетворює (людина, група, колектив); як вільне володіння змістом власної праці (професійно-педагогічні функції), а також відповідності цієї праці професійно важливим якостям вчителя. Тобто компетентність є результатом набуття компетенцій.

Таким чином, коло проблем сучасної професійної освіти та способи їх розв'язання, які базуються на положенні про те, що в професійній сфері сьогодні слід користуватися саме іншими категоріями – компетенціями. У цьому розумінні професія дає відповідь на те, якою компетентністю повинна володіти людина, або ж якою є сфера її компетенції. Отже, професійна компетентність є важливою складовою професійної підготовки майбутніх філологів [3, с. 10-11].

Вважаємо, щоб бути на рівні сучасних вимог вищої педагогічної освіти майбутньому викладачеві потрібно невинно працювати над оволодінням обраною професією, підвищувати рівень загальноосвітньої і психолого-педагогічної підготовки, а також формувати в собі ті якості, які необхідні для успішного проведення навчально-виховної роботи в майбутній професійній діяльності педагога.

Предметом нашого дослідження стали педагоги, зокрема філологи.

Згідно з ресурсним підходом до визначення потенціалу під *професійним потенціалом* фахівця розуміється відновлювана самокерована система його внутрішніх ресурсів, які виявляються в професійних досягненнях. Ключовою якістю професійного потенціалу є його системність. Отож, потенціал охоплює не тільки сукупність ресурсів, але й систему управління ними, яка має свідомий та несвідомий рівні. Професійний потенціал як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, ресурсів, прихованих здатностей спочатку розвивається, нагромаджується, а пізніше реалізується у професійній діяльності. Структура професійного потенціалу визначається його внутрішнім поділом на реалізований та нереалізований потенціали.

Реалізований професійний потенціал визначається професійним досвідом фахівця і в зв'язку з постійним відновленням потенціалу людини проявляється в накопичених у процесі професійного розвитку «корисних» якостях, знаннях, навичках, уміннях і здібностях, які до зволіють якісно здійснювати професійну діяльність [3; с. 39].

Нереалізований професійний потенціал визначається ціннісно-мотиваційною структурою особистості спеціаліста і визначає напрями об'єктивних професійних вимог, що висувають завдання індивідуального розвитку суб'єкта діяльності, наприклад, на основі вияву надситуативної активності [5, с. 9]. Професійний потенціал

викладача розкривається в педагогічній діяльності через самореалізацію. Близьким до поняття «професійний потенціал педагога» є педагогічний професіоналізм, що розглядається як стійкі властивості суб'єкта, які забезпечують високу продуктивність педагогічної діяльності і її гуманістичну спрямованість [4, с. 13].

У педагогіці *професійний потенціал педагога* розглядається як:

- система педагогічної майстерності, яка об'єднує різнопланові та різнорівневі аспекти підготовки і діяльності педагога і трактується як здатність ефективно виконувати свою роботу на рівні сучасних вимог педагогічної професії;

- база професійних знань, умінь, навичок у єдності з розвинутою здатністю педагога активно мислити, творити, діяти, втілювати свої наміри в життя, досягати запроєктованих результатів;

- спрямованість педагога на ціль і здатність її досягти, тобто важливим є співвідношення намірів і досягнень;

- ціннісно-мотиваційна орієнтація на виконання професійної педагогічної діяльності, адже одних лише здібностей мало для якісного виконання професійних обов'язків.

Основні вимоги, що ставляться професією філолога до особи є:

- здатність установлювати взаємовідносини з людьми;
- допомога в оволодінні основами наук;
- акуратність, пунктуальність, доброта;
- готовність завжди прийти на допомогу іншій людині тощо.

Професійно-важливими для цих фахівців є такі якості як: тактовність, ввічливість, чуйність, емоційна стійкість. У професіях типу "людина-людина" домінує значення мають особистісні якості, такі як комунікативні й організаторські здібності, моральність, доброзичливість, привітність, самоконтроль, самокритика, самовладання, спостережливість, врівноваженість, терплячість, логічність мислення, високі показники пам'яті, концентрація уваги тощо [1, с. 215].

Вибираючи професію цього типу, слід пам'ятати, що необхідно бути готовим майже весь свій робочий час спілкуватися з людьми і при цьому в будь-яких умовах зберігати витримку, спокій та доброзичливість.

У ряді досліджень таких науковців, як О.П.Абдуліна, Н.В.Кузьміна, О.Г.Мороз, В.В.Синявський, В.О.Сластьонін та інших дослідників, визначено вимоги до особистості майбутнього педагога, до його загально педагогічної і професійної підготовки.

Прийнято вважати, що професія педагога фактично поєднує в собі дві спеціальності. Педагог є фахівцем з певної навчальної дисципліни і одночасно має бути підготовленим до педагогічної діяльності.

Поділяємо думку зазначених науковців, що для того, щоб успішно проводити навчально-виховну роботу педагогу необхідно постійно оволодівати педагогічною майстерністю, педагогічною культурою, а значить і фаховою комунікативною культурою.

Таким чином, професійна компетенція майбутнього філолога включає такі складові:

- загальногромадянські якості особистості вчителя;
- рівень психолого-педагогічної підготовки та якості, які визначають специфіку фаху вчителя;
- обсяг і складові компоненти спеціальної підготовки вчителя, спеціальні знання, уміння та навички з предмету за фахом;

- усвідомлення громадянського обов'язку і відповідальності;
- дисциплінованість та організованість, соціальна активність;
- інтелігентність, духовна культура тощо [2, с. 128].

За критерієм професійно-педагогічної спрямованості особистості вчителя виділяють такі складові, як:

- любов до дітей, до педагогічної професії, відданість педагогічній праці;
- володіння педагогічним авторитетом і педагогічним тактом;
- високий професіоналізм, інноваційний стиль науково-педагогічного мислення;
- певні вольові якості – послідовність, вимогливість, наполегливість і цілеспрямованість, витримка і терплячість, а також здатність до самооцінки і самоаналізу, потреба в постійній самоосвіті та готовності до неї.

Для успішного виконання завдань навчально-виховної роботи педагогу необхідно володіти широкою ерудицією, постійно виявляти інтелектуальну активність, підтримувати власний фізичний і психічний стан здоров'я, розвивати професійну працездатність.

До загально-професійних якостей учителя належать:

- володіння мовою і мовленням;
- спостережливість;
- наявність організаторських і комунікативних умінь;
- уміння швидко орієнтуватись у різних конкретних педагогічних ситуаціях.

Висновки... Аналіз вивчення загальної характеристики професії майбутнього вчителя-філолога дозволяє зробити наступні висновки.

У руслі професіональних знань, умінь та навичок майбутній учитель-філолог *повинен знати*:

- твори української, вітчизняної, зарубіжної літератури, а в українській та іноземній мовах – правила орфографії, орфоєпії, граматики, лексики, фонетики, фразеології, стилістики, перекладознавства, лінгвокраїнознавства тощо;

- досконало знати свій предмет, а також методику її викладання, основи педагогіки та психології, останні досягнення в галузі цих наук.

Педагог, який викладає філологічні дисципліни *повинен уміти*:

- володіти власним мовленням, артикуляційним апаратом, жестами, мімікою, переживати емоційні стани, які пов'язані з роллю та значимістю героїв художніх творів,

- викликати в учнів адекватні емоційні хвилювання, почуття тощо;

- прищеплювати учням навчальні, трудові уміння та навички, а також формувати, поглиблювати і розширювати набуті знання.

Для педагогів філологічних спеціальностей повинні бути притаманні такі характерні особливості, які пов'язані з їх професійною діяльністю:

1. Бути фахівцем не тільки в сфері методики викладання філологічних дисциплін (мова, література), але й обізнаним щодо культури та історії і не тільки рідної, але й іноземної;

2. Як носій культури свого народу, вчитель-філолог має володіти традиційними для вітчизняної культури моральними цінностями та нормами поведінки, формувати на їх основі моральну культуру учнів;

3. Повинен володіти культурою мовлення (кількома мовами) та мати розвинену комунікативну культуру з використанням елементів та навичок комунікації, характерних для різних мовних традицій.

Література

1. Мороз О.Г. Навчальний процес у вищій педагогічній школі : навчально-методичний посібник / Мороз О.Г. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Мороз О.Г., Сластьонін В.О., Філіпенко Н.І. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація / Мороз О.Г. – Вінниця : ТОВ «Планер», 2010. – 217с.
3. Синявський В.В. Профорієнтаційна робота в школі: навчально-методичний посібник / Синявський В.В. – Чернігів, Ліга-Прес, 2005. – 227с.
4. Синявський В.В. Світ професій. / Синявський В.В. – Чернігів, Ліга-Прес 2005. – 16 с.
5. Соціолого-педагогічний словник: навчальний посібник / Уклад.: С.У. Гончаренко, В.В. Радул, М.М. Дубінка та ін. – К. : Тріада Плюс, 2004. – 304с.

Анотація

У науковій статті узагальнені теоретичні положення щодо суті поняття “професійна компетентність” та “професійний потенціал”. Аналізуються особистісні складові професійної компетенції майбутнього філолога, шляхи ефективності проектної діяльності в формуванні професійної компетентності майбутніх вчителів-філологів. Встановлено характерні зв'язки професійної компетентності з професійною педагогічною підготовкою.

Аннотация

В статье раскрыты теоретические аспекты понятий “профессиональная компетенция” и “профессиональный потенциал”. Проанализировано личностные составляющие профессиональной компетенции будущих специалистов-филологов, пути эффективности проектной деятельности в формировании профессиональной компетенции будущих педагогов.

Summary

In the scientific article the theoretical provisions of essence of notions of “professional competence” and “professional potential” are generalized. Personalized components of professional competence of the future philologist, methods of effectiveness of project activity in forming of professional competence of the future teachers-philologists are analyzed and typical connections of professional competence with professional pedagogical teaching are distinguished.

Ключові слова: професійна компетентність, професійний потенціал, особистісні якості, ціннісно-мотиваційна орієнтація.

Ключевые слова: профессиональная компетенция, профессиональный потенциал, личностные качества, ценностно-мотивационная ориентация.

Key words: professional competence, professional potential, personalized qualities, worthy-motivational orientation.

Подано до редакції 10.09.13.